

- kommunfullmäktige
- kommunstyrelsen
- övriga nämnder
- förvaltning

Handlingsprogram för anhörigstöd för äldre i Jönköpings kommun

Fastställt av kommunfullmäktige 2009-05-28 § 139

HANDLINGSPLAN FÖR ANHÖRIGSTÖD

Inledning

Förvaltningen har fått i uppdrag att komplettera Utvecklingsplanen Äldreomsorgen med sikte på 2010 med en handlingsplan för anhörigstöd. Kommunfullmäktige § 134/07.

Med den befolkningsförändring som pågår i Sverige med ökad andel äldre kommer anhöriga eller närståendes insatser allt mer att vara i fokus. Detta kommer att ställa krav på en utveckling av ett anhörigstöd som är lättillgängligt och flexibelt. På sikt kan dock förutses att ett väl utbyggt anhörigstöd med preventiv intention som förebygger ohälsa hos anhöriga, kommer att ge samhällsekonomiska vinster, såväl finansiellt som socialt och mänskligt.

I Socialtjänstlagen 5 kap 10 § anges att: *Socialnämnden bör genom stöd och avlösning underlätta för den som vårdar närstående som är långvarigt sjuka eller äldre eller som har funktionshinder.* Stödet avser olika insatser som primärt syftar till att fysiskt, psykiskt och socialt underlätta den anhöriges situation.

Flera satsningar för att stimulera kommunernas arbete med anhörigstöd har gjorts från statsmakternas sida. Kommunerna har getts möjlighet att ansöka om stimulans medel för att utveckla stödet till anhöriga. I regeringens proposition 2005/06:115 påtalas åter igen vikten av att förbättra stödet till anhöriga/närstående.

Den trygghet som nära relationer innebär för människors hälsa är välkänd, men anhörigskapets komplexitet beskrivs också i den forskning som börjat växa fram i Sverige angående anhörigstöd och dess betydelse. Erfarenheter från olika försöksprojekt visar att det kan vara svårt att nå anhöriga med olika slags stödinsatser.

Varje anhörigsituation och relation är unik. Få bestämmer sig vid en given tidpunkt att ge vård och omsorg utan växer i stället in i rollen som anhörigvårdare. Att vara anhörigvårdare innebär att ständigt finnas till hands för praktisk hjälp, tillsyn och omvårdnad, men det innebär även att bli bunden och känna ansvar dygnet runt.

Arbetet att utveckla stöd i olika former ska ständigt pågå för att underlätta för anhörigvårdarna. Det är viktigt att komma ihåg att de inte är en homogen grupp, alla har olika behov och önskemål. Kommunens anhörigstöd ska grundas på anhörigas erfarenheter och kunskaper. I dialog med anhörigvårdarna kommer arbetet med hur stödet ska utformas att vidare utvecklas.

I utvecklingsplanen "Äldreomsorgen med sikte mot 2010" (KS) har socialnämndens mål för anhörigstödet definierats: Målsättningen för äldreomsorgens anhörigstöd ska vara att arbetet med anhöriga ska präglas av kvalitet, flexibilitet och mångfald. Vidare ska anhörigas möjlighet till avlastning utvecklas till former som anpassats till den enskildes behov. Vidare ska kontinuitet och tillgänglighet i kontakten med anhöriga utvecklas. Behov av anhörigkonsulent ska också tillgodoses.

Nuvarande arbetsformer och struktur.

Anhörigvårdarna i Jönköpings kommun kan idag få stöd och hjälp både i form av förebyggande samt bistånds bedömda insatser.

Till de förebyggande insatserna räknas anhörigkonsulentens arbete. Anhörigkonsulenten arbetar konsultativt för gruppen anhöriga och synliggör anhörigvårdarna och deras behov. Anhörigkonsulenten ger information om samt planerar och administrerar delar av den förebyggande verksamheten.

Anhörigkonsulenten är en lättillgänglig kontakt för anhöriga/närstående. Anhörigkonsulenten ansvarar för anhörigcaféer och utbildningstillfällen för anhöriga/närstående.

Anhörigkonsulenten medverkar till att starta upp anhörigcirkel. Dessa verksamheter sker i samverkan med frivilliga och frivilligorganisationer. I anhörigkonsulentens ansvar ingår även att informerar om anhörigas situation och vilket stöd som finns. Projektet Må Bra-dagar ingår också i anhörigkonsulentens uppdrag.

En annan del av det förebyggande stödet är Demensteamets verksamhet. Demensteamet ger stöd till anhöriga vars närstående har demenssjukdom. Demensteamet anordnar anhöriggrupper där anhöriga får information om medicinska frågor, frågor om sjukdomen och om vilket stöd som finns att få. Anhöriga ges möjlighet till stödsamtal och Demensteamet kan finnas med som ett stöd i hela vårdkedjan.

Äldreomsorgens biståndshandläggare beslutar om den enskildes rätt till bistånd.

Biståndshandläggaren tillämpar och beslutar med stöd av socialtjänstlagen. Till de biståndsbedömda insatserna räknas växelvård, korttidsplatser, dagverksamhet, hjälp i hemmet, trygghetslarm, akut korttidsplats, tillfällig avlösning i det ordinära boendet och stimulans- och anhörigbidrag.

I kommunens anhörigvård ingår sedan år 2006 två projekt som är finansierade av statliga stimulansmedel. De två projekten är Må Bra dagar och COAT-projektet (*Careérs Outcome Agreement Tool*).

Må Bra-dagar

Må Bra-dagar är ett projekt där flera kommuner i länet deltar. Må Bra-dagar ger anhörigvårdaren möjlighet att under några dagar få vila, rekreation och återhämtning. Den närstående erbjuds under tiden möjlighet att vistas på någon av kommunens korttidsenheter. Det är 78 personer som hittills har deltagit på Må Bra-dagarna varav 9 är män och 69 är kvinnor. Må Bra-dagarna genomförs på IM-Vrigstads hemmet i samverkan med frivilliga.

COAT-projektet

Syftet med projektet är att få kunskap om anhörigvårdarnas behov av stöd och hjälp så att underlag finns för att kunna utforma ett individuellt riktat anhörigstöd.

Projektet leds av en projektledare och tre COAT-ombud. Anhörigvårdarna erbjuds ett strukturerat samtal som ger underlag för att tillsammans med anhörigvårdaren formulera en stödplan. Den anhörige erbjuds fortsatt kontakt och stöd av COAT-ombudet. COAT-ombuden har även avlöst anhörigvårdare i hemmet. Under projektiden har hittills 151 personer fått COAT-samtal varav 38 är män och 113 kvinnor.

Under den tid som projekten pågått har kontakt knutits med ca: 200 anhörigvårdare.

Resultatet från COAT-projektet utvärderas av Borås Högskola Äldreväst Sjuhärad och Må Bra-dagar utvärderas av Luppen kunskapscentrum.

Kunskaper och erfarenheter från COAT och Må Bra-dagar.

Kunskaperna och erfarenheterna från projekten COAT och Må Bra-dagarna ligger till grund för förslag till Handlingsplan för anhörigvård.

Flera av de anhöriga som varit aktuella inom projekten har haft svårt att identifiera sig med begreppet anhörigvårdare. En effekt av detta blir att när informationen riktas till anhörigvårdare tar man inte till sig information. Andra projekt som riktats mot anhörigvårdare har samma erfarenhet. Kommunens båda projekt visar att de flesta anhörigvårdare gör ett eget aktivt val när de väljer att vårda sin närstående och att de inte ser vårdandet som en börda.

För att nå anhörigvårdarna krävs att kommunen/äldreomsorgen har en offensiv uppsökande verksamhet. För att vi ska kunna uppnå detta krävs också ett effektivt samarbete med vårdcentraler, vårdavdelningar, föreningar och diakonissor m.m. så anhörigvårdare kan nås för information om kommunens anhörigstöd. För att få detta samarbete till stånd krävs att kommunen kontinuerligt bjuder in sig till olika samarbetspartners för informationsutbyte.

För att få en uppfattning om anhörigvårdarnas behov av stöd och hjälp har planeringsinstrumentet COAT varit värdefullt. Planeringsinstrumentet är ett redskap som ger möjlighet att hålla fokus på anhörigvårdarens behov och tankar kring sin situation. Vi har tidigare sett att det är lätt att sammanblanda anhörigvårdarens behov med behoven hos den som vårdas. Strukturen på frågorna ger möjlighet att inte gå i fällan "behov – åtgärd" utan istället utveckla ett nyfikat och kreativt tänkande till eventuell hjälp och stöd för att tillvarata den enskildes behov och önskningsar.

Den möjlighet till **relation** som ges under COAT samtalet har anhörigvårdarna ansetts vara värdefull och ha stor betydelse. COAT-ombuden har där en central roll. Samtalen har fungerat som en källa till trygghet och har en viktig social och avlastande funktion. Relationen till COAT-ombudet är av betydelse för att anhörigvårdaren ska kunna ta emot och acceptera hjälp. Anhörigvårdaren går igenom olika faser i sitt vårdande och vårdsituationen förändras över tid och detta gör att relationen till och stödet från ombudet blir mycket viktig.

Anhörigvårdarnas önskemål om **information** om närståendes sjukdom, behandling och olika stödformer tillgodoses genom stödplan och samtal.

När anhörigvårdarnas behov av hjälp och stöd förändras över tid har den relationen till ombudet och informationen från ombudet fungerat förebyggande genom att anhöriga fått, råd och hjälp som de kunnat använda i vårdsituationen. Vetskapen om att det finns hjälp att få underlättar för anhörigvårdarna och det har gett dem förutsättningar för att planera framtiden.

Då **praktisk hjälp** i form av avlösning har efterfrågats, har avlösningen erbjudits genom av COAT-ombuden eller hemtjänsten. Det är ofta svårt för anhörigvårdarna att ta emot avlösning trots att behovet kan vara stort. För att avlösning i hemmet ska ses som en hjälp önskar anhörigvårdarna att avlösningen ges av människor de känner och har förtroende för. Avlösningen är mycket uppskattad när den är individuellt anpassad och ges av ett fåtal kända personer. Anhörigvårdarna önskar att den som utför hjälpen ska lära känna och bry sig om den som får hjälpen. Att få möjlighet till avkoppling och rekreation har visat sig vara av stor betydelse för anhörigvårdarna. Den avlösning/avlastning som ges behöver vara flexibel till sin karaktär eftersom anhörigvårdarnas situation är så olika.

Inom projektet Må Bra-dagarna har anhängvårdarna fått möjlighet till avlastning och rekreation. Den anhänges sjukdom gör att många anhängvårdare blir isolerade. Må Bra-dagarna har gett anhängvårdarna möjlighet att träffa andra för att dela sina erfarenheter och få information om det stöd och den hjälp som finns att få. När anhängvårdaren varit på Må Bra-dagar har deras närstående erbjudits plats på kommunens korttidsenheter. Genom projekten har anhängvårdarna fått hjälp med de känslomässiga aspekterna av vårdandet och därmed gett dem stöd i att planera för framtiden.

Inflyttning till särskilt boende

Arbetet med projekten har visat att flera anhängvårdare behöver stöd när den närstående fått behov av särskilt boende. När man som make/maka eller i annan relation levtt tillsammans under många år, är det ofta ett svårt beslut som fattats. Anhängvårdaren kommer då in i en tid av nyorientering och då måste möjligheten till stöd finnas och erbjudas.

Ekonomisk kompensation

Anhängvårdarnas behov av stöd kan sammanfattas i relation, information och praktisk hjälp. Möjligheten till individuellt stöd där anhängas val att vårda respekteras har i många fall gjort att anhängvårdarna förändrat synen på kommunens traditionella anhängvård. Anhängvårdare som deltagit i projekten har inte efterfrågat ekonomisk kompensation för vårdarbete då deras individuella behov av stöd tillgodosetts.

HANDLINGSPLAN

De kunskaper och erfarenheter som vi redogjort för ovan ligger till grund för handlingsplanen.

Mål

Målet är att erbjuda alla anhängvårdare i Jönköpings kommun anhängstöd. Stödformerna ska vara individuella och syfta till att ge anhänga redskap för att kunna hantera sin situation och underlätta för dem fysiskt, psykiskt, socialt och att förebygga ohälsa.

Målgrupp

Anhängstödet är i första hand riktat till anhänga som vårdar en äldre närstående i det egna hemmet.

Anhängstödet organisation

För att kunna erbjuda anhänga och närstående tillgänglighet och kontinuitet behöver den struktur som byggts upp för anhängstöd stärkas. På sikt bör anhängstödet organiseras i form av ett anhängcentrum. Ett anhängcentrum kommer att göra kommunens anhängstöd synligt och ge förutsättningar för att stärka och utveckla kompetensen rörande anhängstöd. Vid anhängcentrum ska den personal som nu arbetar med anhängstöd finnas tillgänglig för stöd och samtal och där ska det finnas plats för anhängkafé och anhängcirklar. Verksamheten ska utformas och drivas i nära samverkan med frivilliga organisationer och intresseföreningar.

Det stödet som ges av anhängkonsulenten och COAT-ombuden kommer att ske utan biståndsbedömning, det är den anhänges upplevelser som utgör grunden för det stöd som behövs. Stödinsatserna ska anpassas efter varje enskild individ och ska leda till att bibehålla eller förbättra livskvaliteten både för anhängvårdaren och den närstående

Anhörigstödet ska innehålla

Anhörigsamtal

Möjlighet till anhörigsamtal skall erbjudas alla anhörigvårdare. En stödplan görs utifrån varje anhörigs behov. Stödplanen följs upp och anhörigvårdaren erbjuds möjlighet till fortsatt kontakt. Stödformen blir på så sätt långsiktigt för den enskilde, bygger på relation och blir grunden för anhörigstödet.

Avlösning

Avlösning erbjuds anhörigvårdarna när de behöver egen tid för att uträtta ärenden av olika karaktär eller koppla av. För avlösningen ansvarar hemtjänstpersonal. Målet är att ett mindre antal personer ansvarar för avlösningen för att möta anhörigas önskan om kontinuitet. Avlösningen ska vara individanpassad och flexibel. I handlingsplanen föreslås att avlösning i hemmet upp till 20 timmar/månad ska vara kostnadsfri för den enskilde.

Avlastning

Vid behov av längre tids avkoppling för den anhörige erbjuds avlastning i våra boendeformer. Det kan vara tillfällig vistelse på korttidsenhet eller växelvård. Kommunen har alltid en akut korttidsplats tillgänglig. Korttidsvistelse utomlands kommer att bli en alternativ avlastningsform på försök i 2 år.

Må Bra-dagar

Må Bra Dagar skall finnas som en del av anhörigstödet. Ett visst antal platser kommer att erbjudas och fördelas till anhörigvårdare varje år. Under några dagar får anhörigvårdarna möjlighet till vila, rekreation och social gemenskap. Den närstående blir då erbjuden korttidsplats på någon av korttidsenheterna i Jönköpings kommun.

Anhörigcirklar

I anhörigcirkelarna träffas anhöriga och får kunskap i viktiga områden som berör deras situation som anhörigvårdare. I anhörigcirkeln har de möjlighet att dela sina erfarenheter med andra i liknande situation. Anhörigcirkelarna genomförs i samverkan med frivilliga och Röda Korset.

Anhörigcafé

Till anhörigcaféet är anhöriga välkomna oavsett om deras närstående bor hemma eller på ett särskilt boende. Anhörigcaféet är en öppen verksamhet dit man kan komma för en stunds avkoppling och gemenskap, lyssna på föredrag och få aktuell information. Anhörigcaféet anordnas i samverkan med frivilliga.

Utbildningar

För att underlätta vårdandet för anhöriga anordnas utbildning i anhörigcirkelarna och på anhörigcaféet. Utbildningarna kan t.ex. vara stresshantering, läkemedelsinformation, information om sjukdomar, hjärt-lungräddning, egenvård, fallprevention, lyftteknik, munvård, taktill massage, mjukgympa och Qigong. Demensteamet har anhörigcirkel där anhöriga får information och utbildning om demenssjukdomar och om vilket stöd som finns att få.

Stöd vid inflyttning till äldre boende

Samtal och stöd erbjuds till anhörigvårdaren i samband med närståendes flytt till särskilt boende.

Trygghetslarm

För att göra anhörigvårdaren trygg i sitt vårdande är trygghetslarm en bra insats. För att fler ska använda larmet behövs en översyn och förenkling av handläggningen göras.

Ekonomisk kompensation

Anhörigbidrag och stimulansbidrag är en av kommunens äldsta former av anhörigstöd. Då ett individuellt stöd erbjuds är få anhörigvårdare som efterfrågar ekonomisk kompensation. Kompensationen uppfyller heller inte lagens intentioner att psykiskt, fysiskt och socialt underlätta för anhörigvårdarna. Önskan är att avveckla möjligheten till ekonomisk kompensation och istället utveckla de individuella stödformerna.

Demensteamet

Demensteamet erbjuder samtalsgrupper till anhöriga vars närstående har demenssjukdom. I grupperna informeras om medicinsk information, demenssjukdomen och vilken hjälp och stöd som finns att få. Teamet fortsätter att ha stödsamtal med anhöriga och följa dem genom vårdkedjan.

Förändringar och ekonomisk kalkyl

Förändrat anhörigstöd kräver förändrade ekonomiska prioriteringar. Förslaget är att avsluta den ekonomiska kompensation till anhörigvårdarna och därmed finansiera den del av anhörigstöd som under de senaste åren varit projekt. Äldreomsorgen har inga ekonomiska möjligheter en utökning av anhörigstödet utan att minska på kostnaden för anhörigbidrag och stimulansbidrag.

En utökning av anhörigstödet, utöver kostnader för tidigare projekt, med kostnadsfri avlösning upp till 20 timmar/månad och korttidsvistelse utomlands ger kostnadsökning på 635 000 kr per år.

Projektmedel har beviljats av Länsstyrelsen med 700 000.- för COAT-projektet samt medel för Må Bra-dagarna (för 39 personer) för år 2009. Detta innebär att kostnadsökningen budgeteras för år 2010.

Personalkostnader	1.100.000 kr	Nuvarande COAT-projektet, 2,5 tjänst
Må Bra-dagar	100 000 kr	30 personer
Avlösning	650 000 kr	Beräknat på 30 personer använder 10 tim/mån
Stimulans- och anhörigbidrag	- 1 500 000 kr	För närvarande 65 personer
Korttidsvistelse utomlands	285 000 kr	10 personer
Summa	635 000 kr	Ökad kostnad

Centrala begrepp i handlingsplanen är:

I vår handlingsplan definierar vi anhörigvårdare som:

"Anhörigvårdare är den som vårdar eller stödjer sin närstående som på grund av sjukdom, ålder eller funktionsnedsättning behöver hjälp med sin dagliga livsföring. De ska leva i hushållsgemenskap och stödet skall vara av personlig och varaktig karaktär."

Andra begrepp i handlingsplanen:

Anhörig	make/ maka/son/ dotter
Anhörigvårdare	är den som vårdar
Närstående	är den som vårdas
Avlösning	sker i hemmet några timmar
Avlastning	sker på korttidsenhet eller liknande

Sammanställning av kommunens stöd till anhöriga:

INSATSER	VAR	ANSVARIG	KOSTNAD
Avlösning	I hemmet	Biståndsbedöms av biståndshandläggare	Upp till 20 tim/månad kostnadsfri
Avlastning	Tillfällig avlastning på korttidsenhet	Biståndsbedöms av biståndshandläggare	Avgift enl. taxa
	Växelvård på korttidsenhet	Biståndsbedöms av biståndshandläggare	Avgift enl. taxa
Må Bra-dagar	IM-Vrigstadhemmet	Ansökan till anhörigkonsulent	Subventionerad kostnad
Anhörigcirklar		Anmälan hos anhörigkonsulent	Ingen kostnad
Anhörigcafé	Torpa seniorboende	Anhörigkonsulent	Ingen kostnad
Utbildningar		Anmälan hos anhörigkonsulent	Ev. anmälningsavgift
Stöd vid inflyttning till äldreboende		COAT-projektet	Ingen kostnad
Anhörigsamtal med stödplan		COAT-projektet	Ingen kostnad
Trygghetslarm		Biståndsbedöms av biståndshandläggare	Avgift enl. taxa
Ekonomisk kompensation		Biståndsbedöms av biståndshandläggare	
Demensteam råd och stöd		Demensteamet	Ingen kostnad
Korttidsvistelse utomlands	Efter upphandling	Biståndsbedöms av biståndshandläggare	Avgift enl. taxa